

Dalyvavimo karo veiksmuose padarinių įvertinimo metodologiniai ir metodiniai aspektai

Tyrimų programos „Sovietų ir nacių okupacijų represijų psichologiniai padariniai“ dalis yra „Afganistano karo psichologinių padarinių jų dalyviams“ tyrimas.

Karo traumų ir jų psichologinių padarinių tyrimo istorijoje galima išskirti du etapus: 1) iki Vietnamo karo, 2) po Vietnamo karo.

Iki Vietnamo karo atlikti tyrimai rėmėsi klinikiniais atvejais, jie buvo interpretuojami psichoanalitinės teorijos aspektu, o tai apsunkino tyrimų raidą ir klaidino pačius tyrėjus, bandžiusius suprasti ir paaiškinti kare dalyvavusių žmonių savijautą – emocinę ir fizinę būseną, elgesį.

Esminis pokytis tyrinėjant traumų padarinius įvyko po Vietnamo karo. Pačių Vietnamo karo veteranų iniciatyva buvo pradėti platūs ir išsamūs tyrimai, siekiant nustatyti, kokią įtaką Vietnamo karo patirtis padarė grįžusių veteranų gyvenimui. Tai buvo antrojo tyrimo etapo pradžia. Pradėti mokslškai pagrįsti kontroliuojami tyrimai, naudojami nauji moksliniai metodai, statistiniai matavimai. Visa tai labai padidino gaunamų tyrimo duomenų patikimumą.

Šiais tyrimais įrodyta, kad kai kuriems veteranams būdingi ilgai trunkantys nerviniai sutrikimai yra tiesioginis karo patyrimo padarinys. Nustačius šį svarbų ir neabejotiną ryšį tarp karo traumuojančio patyrimo ir psichologinių padarinių, 1980 m. Amerikos Psichiatrijos asociacija oficialiai įvardijo naują sutrikimą – potrauminio streso sindromą. Dabar jau buvo galima vykdyti tolesnius tyrimus: išsamiai api-

būdinti trauminį patyrimą, trumpalaikius ir ilgalaikius psichologinius padarinius, taip pat ieškoti veiksnų, kurie gali tarpininkauti tarp trauminio patyrimo ir potrauminės simptomatikos. Kitaip tariant, pradėta ieškoti atsakymo ir į klausimą, kas gali žmogų apsaugoti nuo žalojančių traumos padarinių.

Kontroliuojami tyrimai leidžia įvertinti daugelį karo trauminio patyrimo ir jo padarinių aspektų, įvertinti subjektyvų ir objektyvų tiriamųjų patyrimą, aprėpti neigiamus (žalojančius, traumuojančius) bei teigiamus (apsaugančius, palaikančius) veiksnus. Taip pat labai svarbu, kad visa tai galima pritaikyti praktiškai: konsultuoti, gydyti daug daugiau nukentėjusių žmonių nei tik tuos, kurie buvo realiai ištirti.

Taigi šiandien niekam nekyla abejonių, kad karas yra sunkus traumuojančias patyrimas, kad jis stipriau ar lengviau paliečia jame dalyvaujančius žmones ir kad šio patyrimo poveikio trukmė priklauso nuo daugelio dalykų – paties žmogaus, artimųjų, visuomenės, vadinasi, ir nuo mūsų visų. Visi žinome, kad dalis Lietuvos vyrų patyrė karo baisumus, Afganistano karo baisumus. Ar mes žinome, kaip jie gyvena, kaip jaučiasi, kaip juos paveikė tas patyrimas? Ar mums tai įdomu, ar lengviau laikytis nieko nematančio ir negirdinčio pozicijos? Tyrimais nustatyta, jog praeities traumas įveikti padeda vienas labai svarbus veiksnys – visuomeninis ir politinis traumos pripažinimas. Deja, to pasigendama Lietuvoje. Afganistano karo veteranus, jų patyrimą gaubia užmarštis ir paslapties skraistė.

Tikimės, kad šis Afganistano karo psichologinių padarinių jų dalyviams tyrimas padės bent kiek praskleisti Afganistano karo veteranų patyrimą gaubiančią skraistę ir paskatins tolesnius mokslinius tyrimus.

Konkrečiai apie mūsų tyrimą.

Bendraujant su šiais žmonėmis juntamas atsargumas, kai kurie nenori atsiverti, yra uždari. Beveik visų šių vyrų bruožas – glaustumas, jie nelinkę daug kalbėti: pasako ar parašo trumpai, drūtai.

Įdomu, kad trečdalis veteranų patyrimą Afganistano kare vertina *gerai ir labai gerai*. Maždaug pusė – *ir gerai, ir blogai*. Kitaip tariant, žmonės nelinkę šio patyrimo vertinti vienpusiškai. Grįžus buvo sunku prisitaikyti „normaliam“ gyvenime, bet toks patyrimas lėmė požiūrio į gyvenimą pasikeitimą: „Laiko kiekvienas turime ribotai ir ko nepadarei šiandien, gal ir visai nepadarysi“.

Daugumai vyrų geriausias gyvenimo patyrimas buvo grįžimas namo po tarnybos Afganistane: „Kai mano kojos palietė Taškento žemę, tai buvo laimingiausia akimirka mano gyvenime“. O juk po to dar buvo, atrodytų, daug reikšmingų, laimingų gyvenimo įvykių: santuoka, vaikų gimimas.... Tačiau šiems vyrams, patyrusiems Afganistano karo baisumus, pasak jų, „pragarą“, per tuos prabėgusius dešimt ir daugiau gyvenimo metų, kai jie grįžo iš Afganistano, nebuvo nieko reikšmingesnio nei grįžimas namo!.. Tuomet supranti, kad jie patyrė tai, ką net sunku įsivaizduoti; mes tik galime pamėginti juos išgirsti ir suprasti.

Tyrimą sudaro dvi dalys: 1) standartiniai psichologiniai matavimo instrumentai, kurie parodo potrauminio streso simptomų intensyvumą ir bendrą traumatizmo laipsnį bei pobūdį; 2) atviri ir uždari klausimai.

Šiais būdais gaunama tokia informacija apie kiekvieną tiriamąjį.

I. BENDROJI INFORMACIJA

- Amžius, išsilavinimas, šeimyninė padėtis, darbinė veikla.

- Tarnybos Afganistane trukmė, pradžia.
- Kariuomenės laipsnis ir rūšis.

II. POVEIKIO IR RYŠIO INFORMACIJA

- Tarnybos Afganistane poveikis šeimyninei padėčiai, išsilavinimui, darbinei veiklai.
- Tarnybos Afganistane poveikis veteranų santykiams su aplinka: draugais, artimaisiais.
- Tarnybos Afganistane įtaka veteranų požiūriui į gyvenimą.
- Veteranų prisitaikymas gyvenime po tarnybos Afganistane.
- Kokius ir kiek traumuojančių įvykių ir patyrimų teko patirti gyvenime ?
- Potrauminių simptomų kiekis ir intensyvumas. Kaip jie susiję su traumuojančiu patyrimu?
- Kiek gauta socialinės paramos, koks jos pobūdis, pokytis laiko atžvilgiu (t. y. lyginant gautą socialinę paramą iškart grįžus po tarnybos ir dabartiniu metu) bei poveikis potrauminei simptomatikai.
- Karo veteranų vidinė darna, kuri apibūdinama kaip sugebėjimas geriau suvokti ir kontroliuoti aplinką, didesnis prasmės jausmas, optimizmas. Ar didesnė vidinė darna – vidiniai ištekliai susiję su mažesniais psichologiniais traumos padariniais?

III. PALYGINIMAS SU KONTROLINE GRUPE

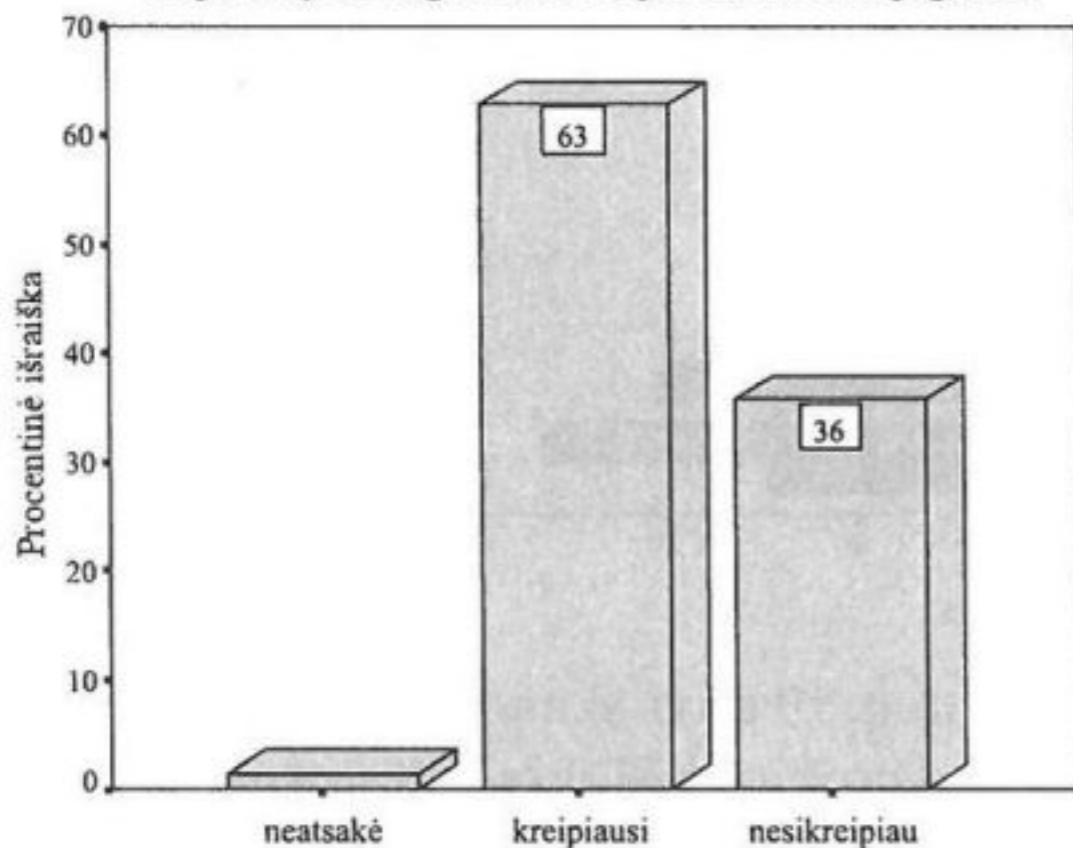
- Ar šie vyrai, dalyvavę Afganistano kare, skiriasi nuo kitų vyrų, nedalyvavusių kare?
- Jei skiriasi, tai kuo?

Atsakyti į šiuos klausimus galėsime ištyrę kontrolinę žmonių grupę, analogišką tiriamų Afganistano karo dalyvių grupei pagal demografinius požymius. Tyrimas dar tik pradėtas.

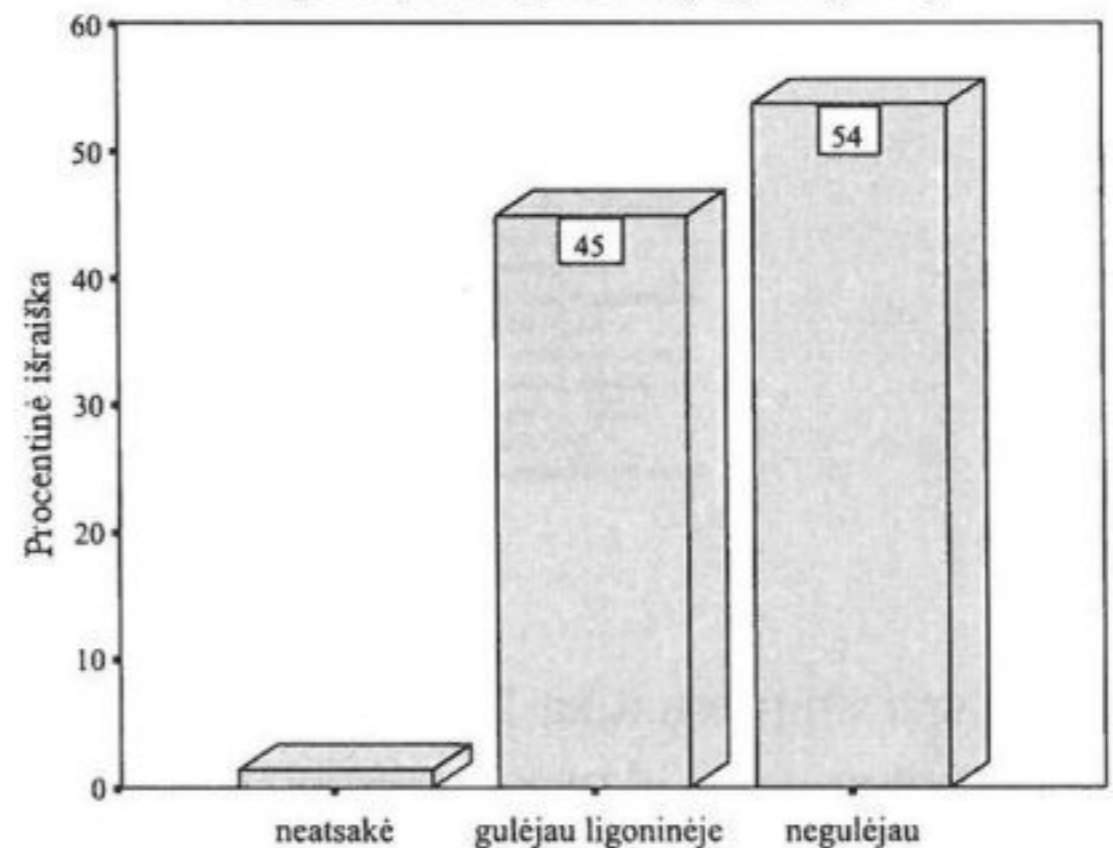
Ištirus pirmą šimtą vyrų išryškėjo tam tikros tendencijos. Pavyzdžiui, net 63 proc. ištirtų Afganistano karo veteranų kreipėsi medicinos pagalbos po tarnybos, beveik pusė jaunų vyrų gulėjo ligoninėje.

Pusė ištirtų karo veteranų po tarnybos Afganistane pradėjo daugiau vartoti alkoholio ir daugiau rūkyti (atitinkamai 48 proc. ir 44 proc.). Net 83 proc. vyrų teigia, kad tarnyba pakeitė jų požiūrį į gyvenimą.

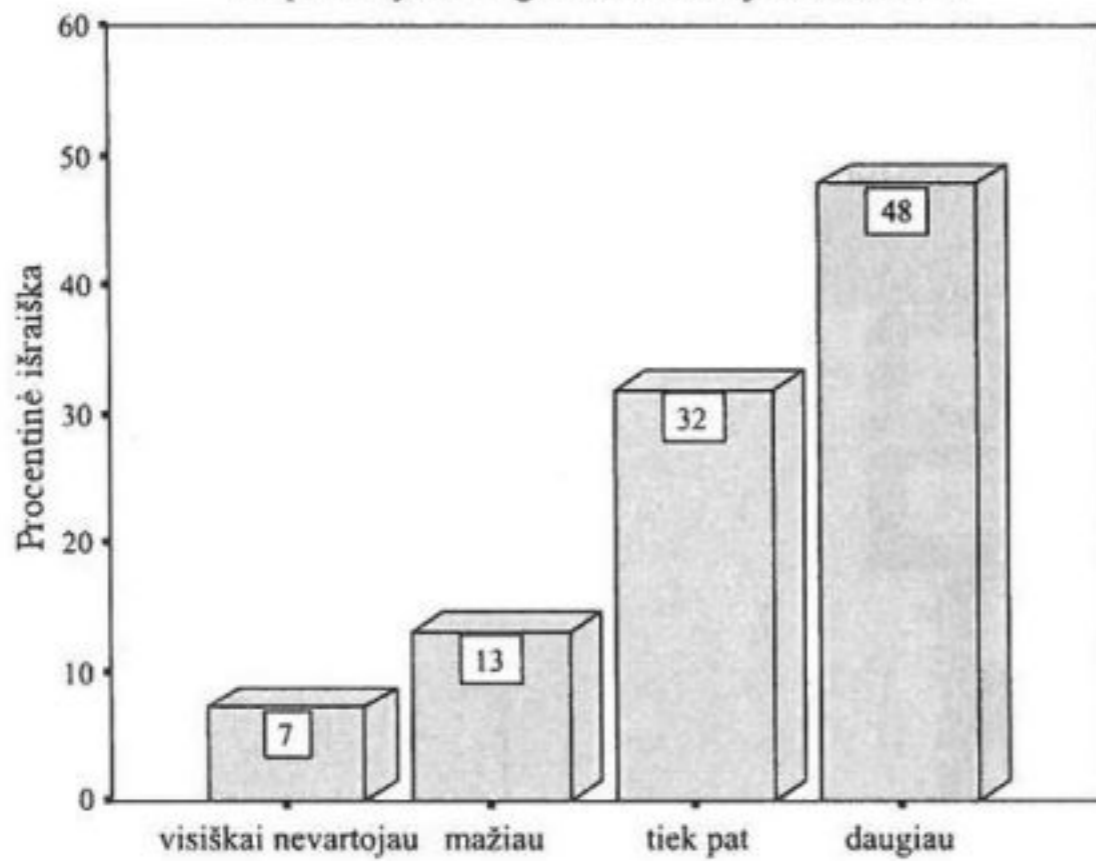
Ar po tarnybos Afganistane kreipėtės medicinos pagalbos?

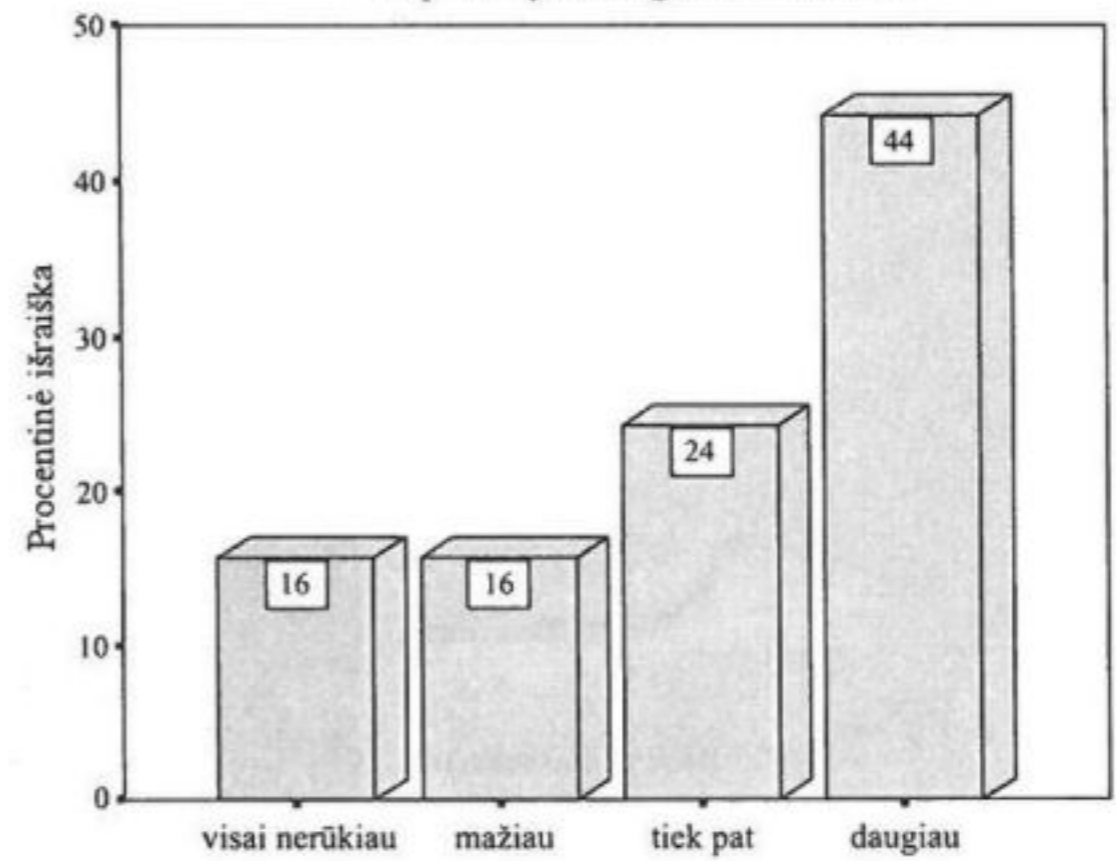
Ar po tarnybos Afganistane gulėjote ligoninėje?

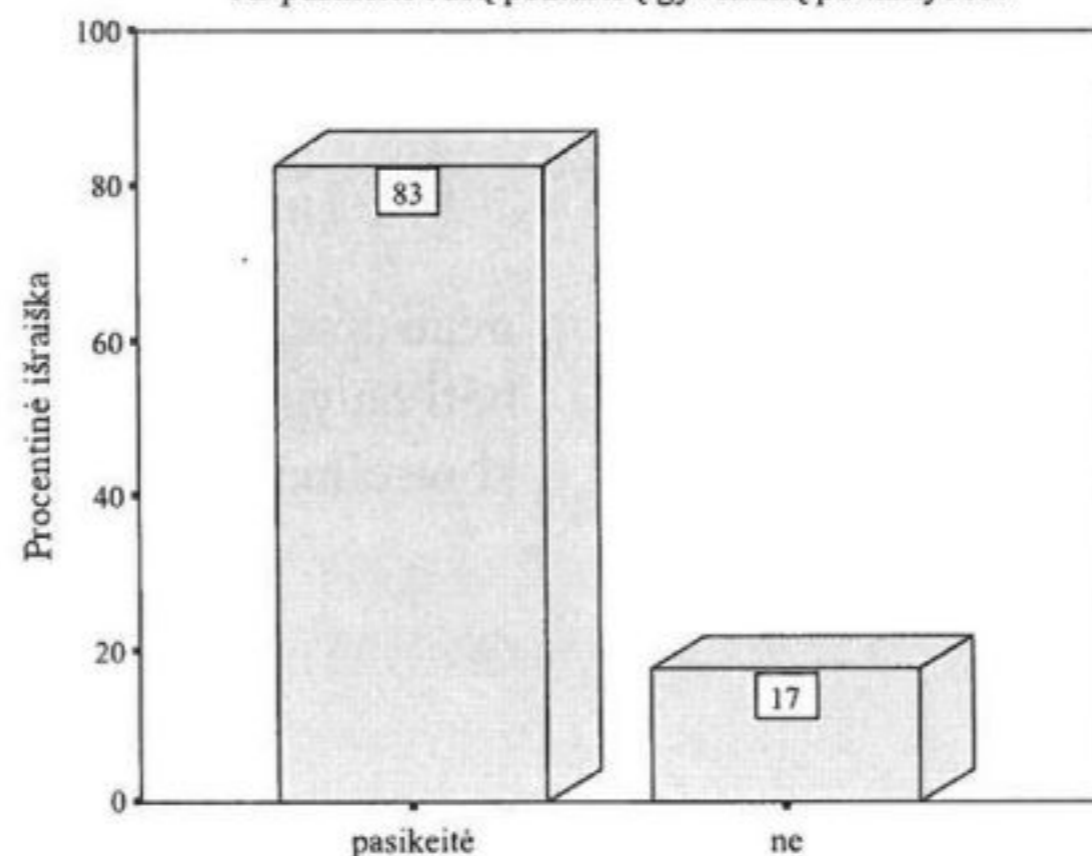
Ar po tarnybos Afganistane vartojote alkoholio?

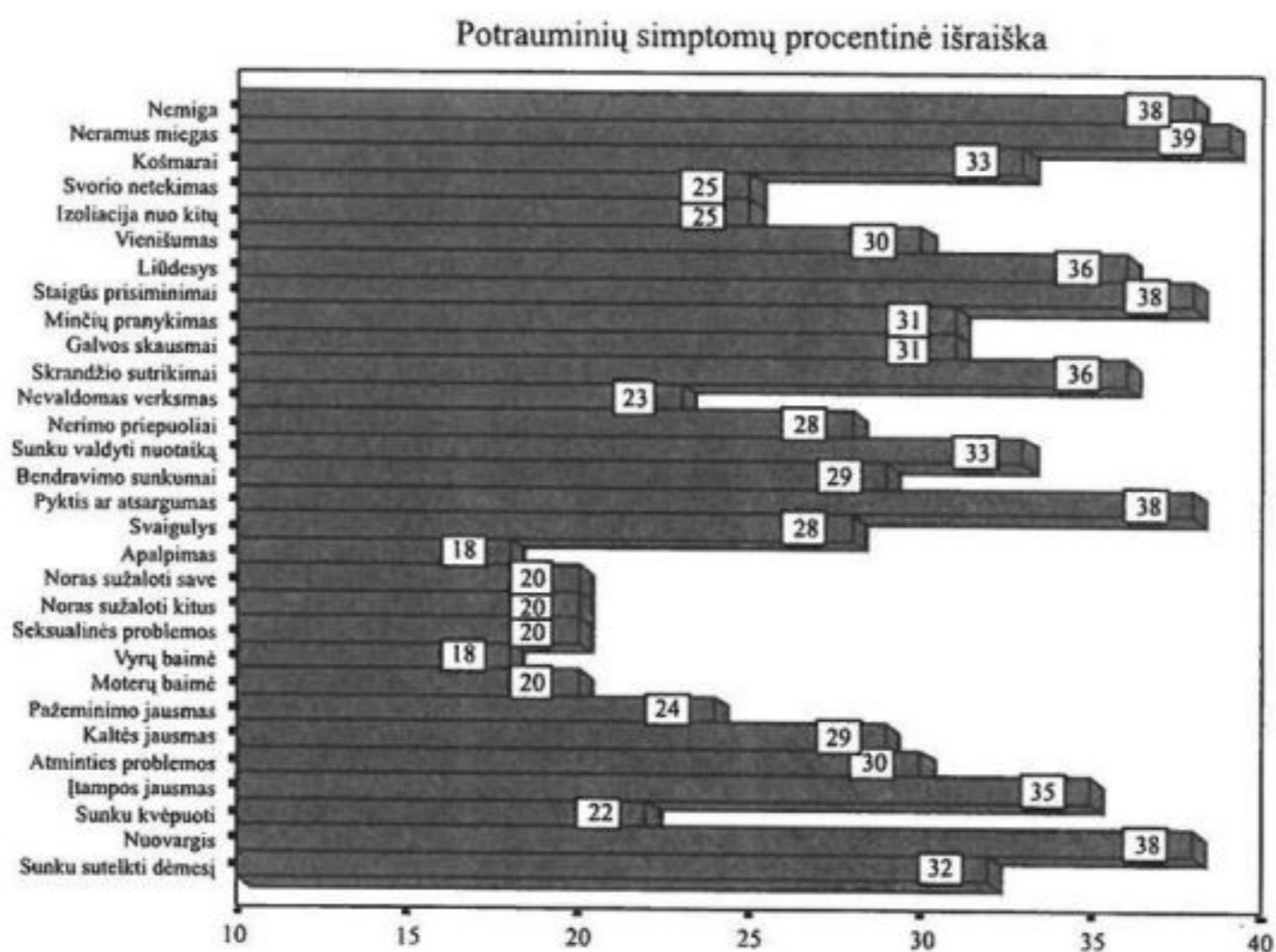

Ar po tarnybos Afganistane rūkėte?

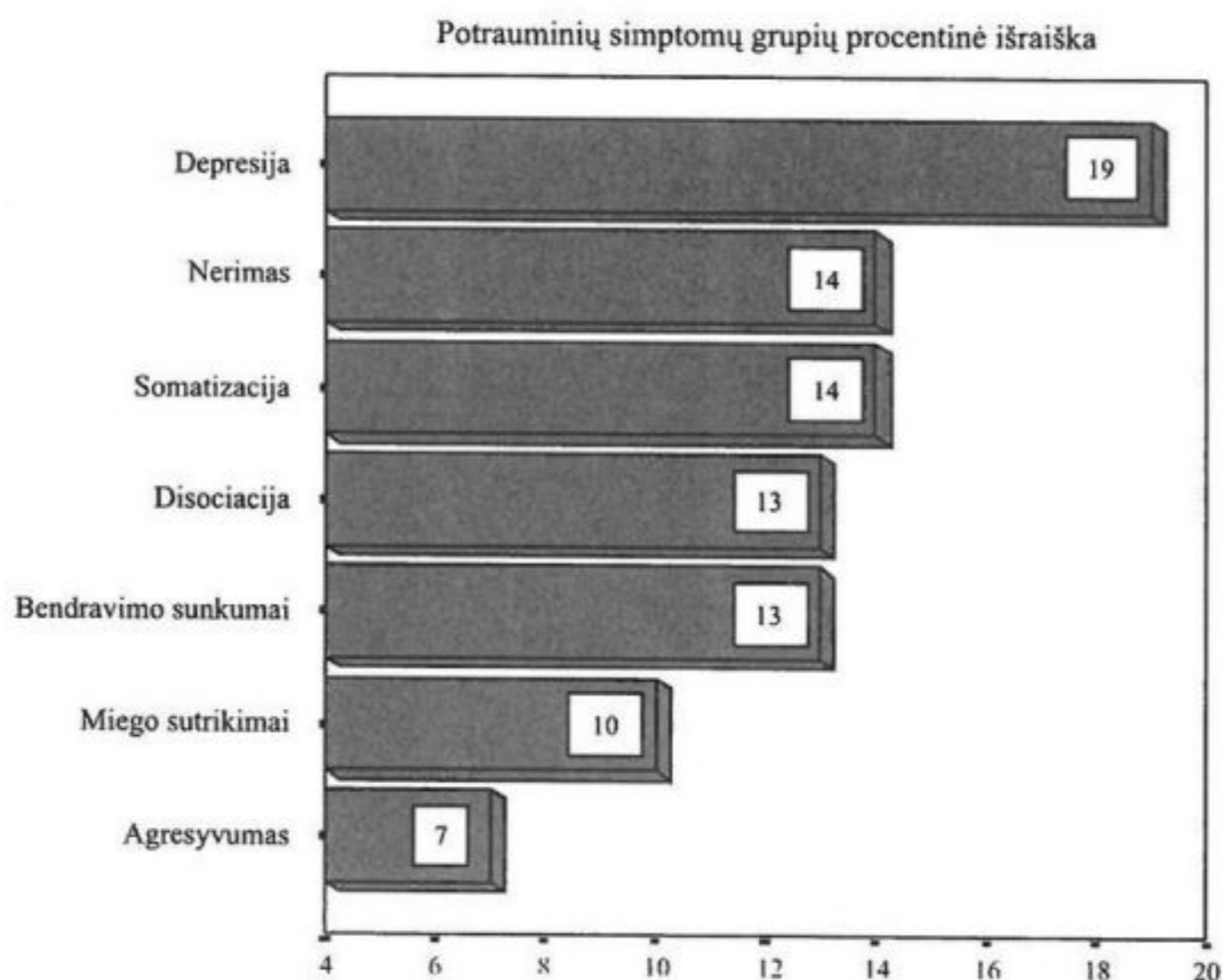
Ar pasikeitė Jūsų požiūris į gyvenimą po tarnybos?

Pagal simptomatiką 19 proc. turi depresijos simptomų, po 14 proc. – nerimo ir somatizacijos, 13 proc. – disociacijos ir bendravimo

sunkumų, 10 proc. skundžiasi miego sutrikimais, 7 proc. ryškūs agresijos simptomai.

Taigi mūsų tyrimo pradiniai rezultatai aiškiai rodo Afganistano karo poveikį jame dalyvavusiems vyrams. Plačiau, svariau ir patiki-

miau apie šio tyrimo rezultatus bus galima kalbėti palyginus Afganistano karo veteranų ir kontrolinės grupės tiriamųjų duomenis.